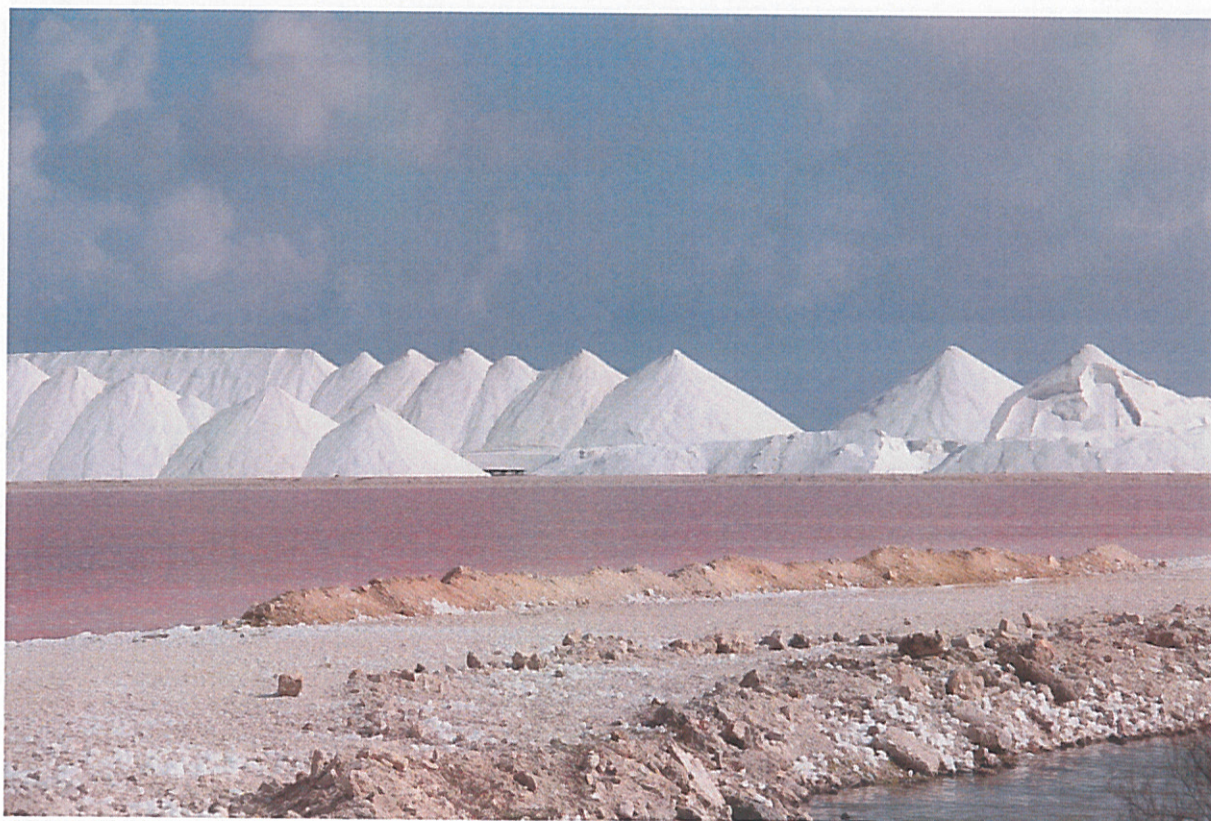

EEN STRALENDE TOEKOMST

Gemeenschappelijk Beleidskader 2020-2023

17 februari 2020

EEN STRALENDE TOEKOMST

Gemeenschappelijk Beleidskader 2020-2023

Vastgesteld te Kralendijk op 17 februari 2020

voorzitter

Edison Rijna (gezaghebber)

namens OLB

Nina den Heyer

namens BONHATA

Debby Rauwers

namens KvK

Huub Groot

namens USIBO

Mavis Abrahams

vice-voorzitter

Jan-Willem van den Braak

namens OLB

Elvis Tjin Asjoe

namens BHG

Muys Cieremans

namens BBE

Eddy Carrillo

secretaris

Johan Breure

Inhoudsopgave

- 1 De betekenis van de CD**
 - 1.1 Karakter, rol en samenstelling Centraal Dialoog
 - 1.2 Bestuursakkoord 2018-2022 en Centraal Dialoog
 - 1.3 Verhouding met Rijksoverheid
 - 1.4 Evaluatie resultaten tot nu toe
- 2 Ontstaansgeschiedenis van dit akkoord en het belang van een 'brede benadering'**
 - 2.1 Ontstaansgeschiedenis (mei-september 2019)
 - 2.2 Overleg CD en staatssecretaris van SZW (3 oktober 2019) (I)
 - 2.3 Het Gemeenschappelijk Beleidskader 2020-2023
- 3 Het langere termijnperspectief**
 - 3.1 De betekenis van de SDG's en van ILO-Verklaringen
 - 3.2 Bonaire als *Blue Destination* en Integraal Masterplan Bonaire 2030
- 4 Een aantrekkelijk eiland voor bewoners en bedrijven**
 - 4.1 Bevordering ondernemersklimaat en ondernemerschap
 - 4.2 Bevordering vestigingsklimaat voor werknemers van buiten Bonaire
 - 4.3 Tarieven en eilandbelastingen
 - 4.4 Effectief en gecoördineerd bestuur
 - 4.5 Infrastructuur en huisvesting
 - 4.6 Toerisme
- 5 Armoedebeleid en sociale zekerheid**
 - 5.1 Armoedebeleid en sociaal minimum
 - 5.2 'Ijkkpuntnota' staatssecretaris SZW, reactie CD en vervolgbrief staatssecretaris SZW aan Tweede Kamer (juni-september 2019)
 - 5.3 Overleg CD en staatssecretaris van SZW (3 oktober 2019) (II) en vervolg daarop
 - 5.4 Uitkering volledig en langdurig arbeidsongeschikten
 - 5.5 Kinderbijslag
 - 5.6 AOV
- 6 Arbeidsmarkt**
 - 6.1 WML: 'werk moet lonen'
 - 6.2 Aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt
 - 6.3 Arbeidsbemiddeling en tewerkstellingsvergunningen
 - 6.4 Kinderopvang
 - 6.5 Werkloosheidsvoorziening
- 7 Arbobeleid en beperking ziekteverzuim**
 - 7.1 Arbobeleid
 - 7.2 Beperking ziekteverzuim en gezondheidsbeleid

8 Arbeidsrecht en aanvullende pensioenregelingen

- 8.1 Vakantie- en verlofregelingen
- 8.2 Feestdagenregeling
- 8.3 Overige onderdelen arbeidswetgeving
- 8.4 Aanvullende pensioenregelingen

9 Evaluatie

Bijlagen

1. Samenstelling CD (per 17 februari 2020)
2. Gezamenlijke verklaring staatssecretaris SZW en CD (3 oktober 2019)

1 De betekenis van de CD

De ondertekenende partijen spreken uit, dat zij ... een gezamenlijke opdracht hebben om bij te dragen aan een sociaal, economisch en ecologisch duurzaam Bonaire, dat in het Caribisch gebied een toonaangevende positie kan innemen. (...) Zij willen zich inspannen om consensus te bereiken over thema's waarover zij in dialoog treden, op basis van wederzijds respect en integriteit, waarbij het belang van Bonaire (algemeen belang) voorop staat.

Uit: Oprichtingsprotocol Centraal Dialoog, 15 november 2018

1.1 Karakter, rol en samenstelling CD

De Centraal Dialoog (CD) werd op 15 november 2018 opgericht met volle steun van alle betrokken partijen op Bonaire én van de staatssecretaris van SZW. Daartoe werd toen een oprichtingsprotocol ondertekend.

De CD is volgens het reglement *'een orgaan van overleg tussen lokale overheid, sociale partners en Kamer van Koophandel met als doel om door consensus bij te dragen aan een sociaal, economisch en ecologisch duurzaam Bonaire.'*

De CD kan daarbij niet in de plaats treden van de eigen (bestuurlijke) verantwoordelijkheden van ieder der partijen of van de Rijksoverheid.

Het overleg kan uitmonden in een schriftelijk document, zoals een verklaring of convenant.

De CD kan daarnaast gevraagd en ongevraagd advies uitbrengen aan de Rijksoverheid over relevante onderwerpen. Ook daarbij wordt zoveel mogelijk gestreefd naar consensus.

In de CD hebben de volgende vier partijen op bestuurlijk niveau zitting: het Bestuurscollege, werkgevers, vakbeweging en Kamer van Koophandel.

De werkgeversvertegenwoordiging bestaat uit vertegenwoordigers van BBE, BONHATA en BHG maar opereert in de CD gecoördineerd onder de vlag van de Raad Overleg Werkgevers (ROW).

De gezaghebber is q.q. voorzitter van de CD. De onafhankelijk vice-voorzitter, die wordt benoemd door partijen, is verantwoordelijk voor de voortgang van de CD (voorzitten, opstellen van agenda, informele contacten) en bevordert te allen tijde de consensus. Hij wordt ondersteund door een secretaris, die op zijn voordracht eveneens benoemd wordt door de CD.

Niet in de CD vertegenwoordigde organisatie en personen kunnen worden uitgenodigd om in een CD-vergadering hun visie op een onderwerp te geven.

Resultaten van het CD-overleg worden in onderling naar buiten gebracht. Veel informatie is ook te vinden op de eigen website www.centraaldialoogbonaire.com.

1.2 Bestuursakkoord en Centraal Dialoog

De dag voordat de CD werd opgericht, werd een Bestuursakkoord 2018-2022 afgesloten tussen de Rijksoverheid en het toenmalige BC, dat door het huidige BC overgenomen is.

De programmamanager van het Bestuursakkoord, D. Rojer, en de projectleider voor het jobcentrum, D. ter Burg, hebben later beiden als gast van de CD een toelichting gegeven op hun werk.

In het Bestuursakkoord wordt ook het belang van de CD expliciet vermeld. In haar Verklaring van 5 februari 2019 heeft de CD aangegeven graag betrokken te worden bij de uitvoering van haar regarderende onderdelen daarvan, met name arbeidsbemiddeling, kinderopvang, sociaal-economische ontwikkeling en sociale huisvesting. Allemaal ook onderwerpen, die in dit akkoord aan de orde komen.

1.3 Verhouding met Rijksoverheid

Hiervoor kwam al aan de orde, dat de Rijksoverheid adviezen kan vragen aan de CD. Afgesproken is met de staatssecretaris van SZW, dat zij bij andere relevante ministeries zal bevorderen, dat deze belangrijke beleidsvoornemens ten aanzien van Caribisch Nederland ter advisering voorleggen aan de CD. Het gaat daarbij om onderwerpen die raken aan de missie van de CD, waaronder m.n. onderwerpen die betrekking hebben op de kosten van levensonderhoud en de *cost of doing business*.¹

Daarnaast is een adequate informatievoorziening door de Rijksoverheid aan de CD van belang. De vaste adviseur van SZW van de CD speelt hierbij een belangrijke rol, zo nodig ook als schakel naar andere betrokken Haagse departementen.

De CD zal later in 2020 bezien of en zo ja hoe de adviserende rol van deze andere departementen nader zou kunnen worden ingevuld.

1.4 Evaluatie resultaten tot nu toe

De eerste officiële vergadering van de CD was op 31 januari 2019, sindsdien zijn er vijf vergaderingen geweest (telkens uitgesmeerd over twee middagen).

Tot nu toe zijn ook vijf gezamenlijke verklaringen uitgebracht over de loonontwikkeling 2019 in relatie tot de premieverlichting voor werkgevers, de betekenis van het Bestuursakkoord, Dia di Rincon, het coalitie-akkoord en het voornemen om tot een 'breed akkoord' te komen. Daarnaast zijn adviezen uitgebracht aan de Rijksoverheid over de arbeidsomstandighedenwetgeving, over de vakantie- en verlofregelgeving en over bestrijding van ziekteverzuim.

Partijen hebben een document opgesteld met betrekking tot de herziening van de arbeidsbemiddeling en de afgifte van tewerkstellingsvergunningen.

En er is een inhoudelijke brief aan de staatssecretaris van SZW gestuurd over haar 'ijkpuntnota' van juni 2019.

¹ Zie Gezamenlijke Verklaring staatssecretaris SZW en CD d.d. 3 oktober 2019, punt 3.

Een bestuurder van het PCN en een deskundige ter zake van de op Aruba geldende aanvullende pensioenregeling hebben in de CD een toelichting gegeven op de mogelijkheden van een wettelijk verplichte aanvullende pensioenregeling. Al deze onderwerpen keren terug in dit akkoord.

Op 3 oktober 2019 was de staatssecretaris van SZW, mw. T. van Ark, aanwezig in een buitengewone CD-vergadering. In een aansluitende brief van haar aan de CD spreekt zij uit *'het belang van een Centraal Dialoog, nog eens (te willen) bevestigen'* en dat zij de wil heeft geproefd van de CD *'om in nauwe samenspraak te werken aan het bevorderen van het welzijn van de bevolking van Bonaire. Op de basis die er daarmee ligt om resultaat te bereiken, kunnen wij gezamenlijk voortbouwen.'*

Op de betekenis c.q. het resultaat van dit overleg wordt in dit document nog teruggekomen.

Alles bijeen mag gesteld worden, dat de eerste resultaten van de CD positief zijn en dat partijen bereid zijn open met elkaar te overleggen c.q. tot compromissen te komen, zoals ook blijkt uit dit akkoord. Ook de verhouding met de Rijksoverheid heeft zich positief ontwikkeld.

De CD heeft daarmee geleidelijk een 'vaste' positie heeft gekregen in het bestuurlijk-maatschappelijke bestel van Bonaire en in de relatie van het eiland met de Rijksoverheid. De CD is er zich van bewust dat dit ook verantwoordelijkheden meebrengt en zal deze naar vermogen uitoefenen. Het jaar 2020 ziet zij daarbij als een sleuteljaar.

2. Het ontstaan van dit akkoord en het belang van een ‘brede benadering’

2.1 Ontstaansgeschiedenis (mei-september 2019)

De ROW kwam al in het voorjaar van 2019 met samenhangende voorstellen voor een in de CD te bereiken meerjarig, samenhangende aanpak van de belangrijkste vraagstukken en uitdagingen voor Bonaire. De impact en optelsom van afzonderlijke beleidsvoorstellen moet immers passen in een consistente beleidsaanpak, die voor alle partijen vruchtbaar is. In vervolg daarop kondigde de CD op 4 juli 2019 in zijn Verklaring 5 aan te starten met overleg over een dergelijk breed akkoord, dat kan bijdragen aan een consistent beleid met breed draagvlak.

Het Bestuurscollege kwam in september 2019 met zijn Bestuursprogramma 2019-2023 onder de titel ‘Van ons allemaal, door ons allemaal, voor ons allemaal’. Dit programma, waarin de rol van de CD nadrukkelijk genoemd wordt, vormde een nieuwe bouwsteen voor een meerjarig akkoord.

2.2 Overleg CD en staatssecretaris van SZW (3 oktober 2019) (I)

Op 3 oktober 2019 heeft de staatssecretaris van SZW in de CD een toelichting gegeven op haar visie en beleidsvoornemens voor Bonaire c.q. Caribisch Nederland, waarna met de CD van gedachten is gewisseld. Het gesprek mondde uit in een Gezamenlijke Verklaring.

De CD is erkentelijk voor haar bezoek en ziet deze verklaring als een belangrijk moment in het korte bestaan van de CD resp. in de verhoudingen van Bonaire met ‘Den Haag’, in die zin dat hiermee een begin is gemaakt met zoveel mogelijk samenwerking tussen alle betrokken partijen op basis van vertrouwen in elkaars intentie en inzet.

In een aansluitende brief van 10 oktober sprak de staatssecretaris ook uit dat zij het tot stand komen van een breed akkoord ten zeerste toejuicht en voegt daaraan toe: *‘Een dergelijke breed gedragen visie ... versterkt de positie van de Centraal Dialoog in het gesprek met het Rijk, waarbij deze visie ook proactief kan worden uitgedragen.’*

De CD beschouwt de Gezamenlijke Verklaring alsmede deze uitspraak van de staatssecretaris als de vertrouwensbasis onder en van dit akkoord en neemt deze daarom op als bijlage daarvan.

2.3 Het Gemeenschappelijk Beleidskader 2020-2023

Meer dan ooit is een meerjarig en consistent beleid nodig, dat gedragen wordt door zoveel mogelijk partijen. Vanaf de zomer van 2019 heeft de CD daarom gesproken over de invulling van een breed akkoord. Partijen reageerden tussentijds ook schriftelijk op diverse concept-versies van de hand van het secretariaat.

Op basis van dit alles is op 17 februari 2020 dit Gemeenschappelijk Beleidskader 2020-2023 (GBK) vastgesteld onder de titel:

EEN STRALENDE TOEKOMST

Zij zal toekomstige eigen voorstellen en advisering aan de Rijksoverheid consistent plaatsen in dit samenhangende beleidskader, dat een wezenlijke aanvulling is op met name het Bestuursakkoord, het Bestuursprogramma, de ijkpuntnota van SZW en het komende Integraal Masterplan 2030. Opgeteld ontstaat hierdoor ook een breed draagvlak voor het beleid in de jaren twintig.

Alles bijeen vormen de onderwerpen in genoemde documenten per saldo de prioriteitenlijst voor het beleid in de komende jaren. Implementatie daarvan zal heel wat vergen van de uitvoering en alle daarbij betrokken partijen en het ambtelijke apparaat. Mochten daarbij knelpunten ontstaan, dan zullen die gezamenlijk onder ogen moeten worden gezien en zo mogelijk van oplossingen voorzien.

Dit betekent ook dat er de komende jaren weinig ruimte is voor alle partijen om nog weer andere onderwerpen op de agenda te zetten, m.n. voor zover die beslag leggen op de uitvoering, uiteraard tenzij onvoorziene actuele ontwikkelingen dit zouden vergen.

De CD spreekt de hoop en verwachting uit dat dit GBK zal bijdragen aan de realisering van een sociaal, economisch en ecologisch sterk Bonaire, ten bate van al zijn burgers, instellingen en bedrijven.

3 Het langere termijnperspectief

3.1 De betekenis van de SDG's en van ILO-Verklaringen

Op het voorblad van dit akkoord is al geciteerd uit het oprichtingsprotocol van de CD over de gezamenlijke opdracht van partijen *'om bij te dragen aan een sociaal, economisch en ecologisch duurzaam Bonaire, dat in het Caribisch gebied een toonaangevende positie kan innemen.'*

De door de VN vastgestelde Sustainable Development Goals (SDG's) voor 2015-2030, die gelden voor alle landen ter wereld, zijn daarbij een belangrijk richtsnoer. De zeventiende en laatste doelstelling ziet daarbij op het belang van 'partnerschappen', waaraan met het bestaan van de CD, de samenwerking met de Rijksoverheid en dit akkoord invulling wordt gegeven.

Daarnaast is er het wereldwijde systeem van ILO-Verdragen en Verklaringen, die tot stand komen in tripartite overleg (werkgevers- en werknemersorganisaties en overheden).

Nederland behoort van oudsher tot de ondersteuners van de ILO.

Voor het langere termijnperspectief van dit akkoord zijn m.n. de volgende ILO-teksten van belang:

- ILO-Verdrag 144 (1976) over tripartite consultatie op basis van gelijkwaardigheid, consensusvorming en participatie;
- ILO-Verklaring (1998) over vier fundamentele principes en rechten op het werk, waaronder het recht op collectief onderhandelen en vrijheid van vereniging alsmede de afschaffing van de discriminatie op het vlak van tewerkstelling en beroep;
- ILO-Verklaring (2008) over sociale rechtvaardigheid ten bate van een eerlijk globaliseringsproces;
- ILO-Verklaring (2019) over een eerlijke, inclusieve en zekere toekomst van werk met volledige werkgelegenheid en waardig werk voor iedereen. Deze verklaring is zelfs formeel overgenomen door de Verenigde Naties.

3.2 Bonaire als Blue Destination en Integraal Masterplan 2030

SDG's 3 (goede gezondheid en welzijn) + 6 (schoon water en sanitatie) + 7 (betaalbare en duurzame energie) + 12 (verantwoorde productie en consumptie) + 13 (klimaatactie) + 14 (leven onder water) + 15 (leven op het land)

De economie van het eiland is nauw verbonden met het toerisme. Bezoekers komen voor de blauwe Caribische zee, natuur en heerlijke temperatuur met de altijd aanwezige wind. Het eiland is afhankelijk van een duurzame ontwikkeling en dus ook een stabiel klimaat. Een bestemming waar het goed toeven is voor zowel de toeristen, maar zeker ook voor de eigen inwoners.

Een innovatief concept als *Blue Destination* met zijn synergie van natuur, cultuur en economie is daarbij onontbeerlijk (zie ook www.bluedestination.com).

De CD onderstreept ook wat in het Bestuursprogramma staat over de eigen cultuur van Bonaire. Het is een grote uitdaging om verlies daarvan te voorkomen, juist ook bij een toenemende welvaart.

De CD juicht ook toe dat het Bestuurscollege tot een Integraal Masterplan 2030 wil komen, afgestemd op duurzame economische groei in balans met natuur- en cultuurbeheer.² Het gaat om een groei, waarbij de sociale, economische en ecologische belangen goed afgewogen dienen te worden en de cultuur gewaarborgd dient te blijven.

De kick-off hiervoor is in november 2019 gegeven, de officiële lancering is heel symbolisch voorzien voor 10-10-2020.

Afgesproken is met het BC, dat de CD de komende maanden geïnformeerd zal worden over resp. op enigerlei wijze betrokken zal worden bij de verdere ontwikkeling van het plan.

Ook op Bonaire zullen we moeten toewerken naar een circulaire economie en circulaire systemen.

De CD juicht toe dat het Bestuurscollege wil komen tot een integrale aanpak van natuurbeheer en dierenwelzijn, vanaf 2021 wegwerpplastic wil verbieden en wil inzetten op herbebossing en herplanting van het Nationaal Park, mangroves en koralen. De CD voegt hier nog aan toe de noodzaak van een duurzame productie van water ten behoeve van de land- en tuinbouw.

De CD zal desgewenst graag nader adviseren over dergelijke onderwerpen.

² Zie par. 1.4 en hoofdstuk 3 Bestuursprogramma.

4 Een aantrekkelijk eiland voor bewoners en bedrijven

SDG 8 (waardig werk en economische groei)

4.1 Bevordering duurzaam ondernemersklimaat en ondernemerschap

Florerende bedrijven in gezonde concurrentieverhoudingen zijn cruciaal voor duurzame welvaart op Bonaire en om de armoede te bestrijden. Daarom verdient bestaand én nieuw ondernemerschap te allen tijde bevordering.

Bij de bevordering van ondernemerschap is het van groot belang dat ondernemers in staat zijn om werknemers in dienst te nemen en te houden, die zij een voldoening gevende functie met toekomstperspectief kunnen aanbieden, zodat zij gemotiveerd kunnen bijdragen aan de groei van de onderneming. Hiermee kan ook specifiek bijgedragen worden aan de groei van werkgelegenheid in de vele kleine bedrijfjes en eenmanszaken, die Bonaire kent.

Objectief is het door de omstandigheden op Bonaire echter een zware uitdaging om tot een redelijk rendement te komen. De hoogte van de *cost of doing business* zijn weinig motiverend voor ondernemers om te investeren in uitbreiding van hun activiteiten, dan wel het opstarten van nieuwe bedrijfsactiviteiten alsmede om nieuw personeel aan te trekken. Alle sectoren verdienen daarbij aandacht, het grootbedrijf en het midden- en kleinbedrijf, innovatieve industrie, lokale productie, start-ups enz.

Dragelijke werkgeverslasten en redelijke netto-lonen zijn in dit verband van groot belang. De CD bepleit ook een onderzoek naar mogelijke belastingmaatregelen voor nader te omschrijven investeringen door reeds op Bonaire gevestigde ondernemers, welke nadrukkelijk de lokale economie, werkgelegenheid en het ecologische karakter van Bonaire ten goede komen.

De CD beklemtoont ook het belang van een *one-stop-shop* voor o.a. vergunningen, bedrijfsvoering en financiële ondersteuning alsmede de rol die m.n. de Kamer van Koophandel en het OLB hierbij moeten spelen. Het vergroten van kennis over bedrijfsvoering bij bestaande en nieuwe ondernemers op Bonaire is een inspanning die gezamenlijk door het onderwijs, de werkgevers/ondernemersverenigingen (incl. branche-organisaties) en Kamer van Koophandel vorm moet worden gegeven.

Ook gebrekkige beschikbaarheid van financiering tegen redelijke tarieven van ondernemingsactiviteiten vermindert de succesansen voor een onderneming. De CD roept derhalve betrokken partijen op om hierover in overleg te gaan, evenals over de hoogte van bankkosten en de rentetarieven, dit met als benchmark de tarieven in Europees Nederland.

Een aandachtspunt zijn de relatief hoge kosten die de invoer van met name vlees met zich meebrengt, met als toetspunt dat deze vergelijkbaar zouden moeten zijn met de tarieven in Europees Nederland.

Om ecologisch duurzaam ondernemen te stimuleren, is tenslotte van belang dat subsidies en fiscale maatregelen ontwikkeld worden, zoals dat ook in Europees Nederland bestaat, deels via de EU.

Het dienstenpakket van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland zou ook aan Caribisch Nederland kunnen worden aangeboden, zoals de subsidies en fiscale voordelen gericht op verduurzaming van de economie en essentiële diensten, zoals water en elektriciteit.

4.2 Bevordering vestigingsklimaat voor werknemers van buiten Bonaire

De schaarste en mis-match op de arbeidsmarkt van Bonaire maken het noodzakelijk om werknemers van buiten Bonaire te werven. Om dit te realiseren is – naast het beleid voor tewerkstellingsvergunningen (zie elders) – het volgende van belang.

Het beperkte aanbod van MBO-opleidingen en de afwezigheid van HBO-opleidingen op Bonaire dwingt ondernemers om professionals op veel vakgebieden buiten Bonaire te werven. Deze professionals kunnen ook gezien worden als rolmodellen voor de reeds aanwezige medewerkers die minder opleidingskansen hebben genoten en dragen zo ook indirect bij aan de verantwoorde groei die past binnen de doelstellingen van de CD.

Voor mensen uit landen als Venezuela, Colombia en Dominicaanse Republiek is Bonaire een aantrekkelijke woon- en werkbestemming. Bonaire dreigt echter op de globale arbeidsmarkt voor het hogere segment de strijd te verliezen door m.n. de volgende knelpunten:

- Een relatief laag inkomen bij relatief hoge kosten levensonderhoud;
- Beperkte opleidingsmogelijkheden voor kinderen vanaf 12 jaar;
- Beperkt aanbod op de woningmarkt resp. beperkte mogelijkheid financiering aankoop eigen woning;
- Een nadelige wisselkoers bij het omzetten van een opgebouwde studieschuld in US dollars;
- Voor professionals uit Europees Nederland: ontstaan van een 'AOW-gat' en onmogelijkheid om reeds opgebouwd pensioen in Europees Nederland verder op te bouwen.³

De CD neemt zich voor om in de komende periode met een verder uitgewerkte visie te komen op een meer aantrekkelijk vestigingsklimaat voor gewenste professionele rolmodellen, afkomstig van het eiland maar ook daarbuiten.

4.3 Tarieven en eilandbelastingen

De tarieven voor water en elektra zijn op Bonaire problematisch, gerelateerd aan de levensstandaard, voor groot- en kleinverbruikers. De staatssecretarissen van SZW en BZK gaan in een brief aan de Tweede Kamer van 13 september 2019 uitvoerig in op de huidige situatie en de voorgenomen maatregelen om deze kosten te reduceren.⁴

³ Overigens bouwen omgekeerd studenten uit CN in EN gedurende die periode geen AOW op. Ook dat aspect verdient nader aandacht.

⁴ Brief staatssecretarissen van SZW en BZK aan Tweede Kamer d.d. 13 september 2019 inzake verslag schriftelijk overleg voortgangsrapportage ijkpunt bestaanszekerheid Caribisch Nederland (<https://koninkrijksrelaties.nu/2019/09/16/knops-en-van-ark-ijkpunt-sociaal-minimum-is-niet-iets-vrijblijvends/>).

Het wetsvoorstel wijziging Wet elektriciteit en drinkwater BES heeft diverse bezwaren, zoals uiteengezet in brieven van de private sector resp. het BC van september 2019 aan de betrokken ministers. Het gevaar is dat dit een negatief effect heeft op de *cost of doing business* en/of de koopkracht.⁵

Aanvullend heeft de CD op 10 oktober 2019 een brief gestuurd, waarin meer fundamenteel de vraag wordt opgeworpen of het uitgangspunt van volledige kostendekkendheid in redelijkheid wel kan worden opgelegd op de kleine schaal van de BES-eilanden. Dit punt is ook in praktische zin van groot belang in relatie tot het armoedebeleid, dat nog aan de orde komt.

Hierop is nog geen reactie ontvangen.

Wat internet betreft, wordt in genoemde brief van 13 september ingezet op lagere tarieven en zal zo nodig worden gezien 'wat aanvullend kan worden ondernomen' (de tarieven in 2019 waren ca \$60 à \$75, in Europees Nederland \$25 à \$66 per maand).

De staatssecretaris van EZK gaat, blijkens dezelfde brief, in gesprek met overheids-BV's, die met hun tarieven voor water, energie en telecom invloed hebben op de kosten van levensonderhoud en *cost of doing business*, en eilandbesturen (als aandeelhouders) om samen te bezien hoe de dienstverlening van deze BV's doelmatiger kan worden uitgevoerd (zie ook par. 4.4).

De CD onderstreept met nadruk het grote belang van deze en andere onderwerpen met kostenimplicaties, waardeert het commitment van de betrokken bewindspersonen aan het doel van kostenreductie, dringt aan op een zo spoedig mogelijke uitvoering van de genoemde voornemens en zou te gelegener tijd gaarne nadere informatie over de resultaten ontvangen.

De inning van de eilandbelastingen (m.n. op auto's, toerisme en onroerend goed) is problematisch. Veel potentieel overheidsgeld, dat kan worden aangewend voor het algemeen belang, gaan hierdoor onnodig verloren en het schept ook oneerlijke concurrentie. De CD acht een verbeterde uitvoering derhalve cruciaal, ook voor de geloofwaardigheid en voorbeeldfunctie van de overheid.

Bij een effectief bestuur (zie volgende paragraaf) hoort ook een effectief inkomstenmodel (gedefinieerd als inkomsten uit eilandbelastingen c.a.). De CD is verheugd dat de BC hiertoe stappen heeft genomen met behulp van een onderzoek van een externe deskundige, die in december 2019 een uiteenzetting heeft geven in de CD.

De (concept-)conclusies, die het BC in het eerste kwartaal van 2020 gaat trekken op basis van diens eindrapport, zullen met de CD gedeeld zullen worden.

Wat betreft de onroerend goedbelasting als zodanig kan worden opgemerkt, dat in de toeristische sector onroerend goed een belangrijk kapitaalgoed is. Deze karakteristiek beïnvloedt de verhouding tussen de verschillende sectoren wat betreft belastingdruk. Hier zou specifiek naar gekeken moeten worden.

⁵ De CD heeft begrepen dat de component 'elektriciteit' inmiddels uit het wetsvoorstel is gehaald.

4.4. Effectief en gecoördineerd bestuur

Het belang hiervan is onomstreden evenals dat dit doel op Bonaire nog niet is bereikt. Een effectieve afstemming van Haags en Bonairiaans beleid is hiervoor een eerste vereiste. De CD is wat dat betreft verheugd over het Bestuursakkoord 2018-2022, over de uitvoering waarvan inmiddels een eerste voortgangsrapportage is uitgebracht.⁶

De CD heeft ook met belangstelling kennisgenomen van de kabinetsreactie d.d. 4 oktober 2019 op een advies van de Raad van State, dat o.a. ingaat op het belang van coördinatie om te komen tot een effectiever beleid.⁷ Zij verwijst naar haar brief hierover aan de staatssecretaris van BZK d.d. 12 december 2019, waarin zij de noodzaak onderstreept van:

- een integrale, Rijksbrede aanpak;
- een versterking van de coördinerende rol van het ministerie van BZK;
- een genuanceerde toepassing van wetgeving op CN (waarbij de CD graag betrokken zal worden bij de uitwerking van de criteria voor de toepassing van het uitgangspunt van *comply or explain*);
- voldoende financiële middelen (waaronder de vrije uitkering) om het uitgangspunt van gelijkwaardigheid van alle Nederlanders te realiseren;
- versterking van het lokale bestuur resp. de positie van de gezaghebber en de eilandsecretaris alsmede van de publieke dienstverlening.

Wat het tweede streepje betreft, verwijst zij graag naar de volgende in de begroting 2020 voor Koninkrijksrelaties:

‘Belangrijke thema’s als armoedebestrijding, jeugd en economische verbetering vragen om een opgavegerichte samenwerking tussen meerdere verantwoordelijke departementen. Deze samenwerking gaat niet vanzelf. Vanuit haar coördinerende rol spant BZK zich in om de voor Caribisch Nederland relevante vraagstukken te adresseren en de benodigde samenwerking te coördineren en te faciliteren.’

In het genoemde voortgangsverslag van de uitvoering van het Bestuursakkoord wordt ook ingegaan op de noodzaak om te komen tot een verdere professionalisering van het ambtelijk apparaat. De CD ondersteunt in dit verband specifiek de inzet van het BC om de afdeling economie in samenwerking met de stakeholders te professionaliseren.

Toezicht op Overheids-NV’s en -stichtingen

Een vraagstuk in dit verband is dat van de transparantie en het toezicht op Overheids-NV’s en -stichtingen (*good governance*). Het onderzoek hiernaar in het kader van het Bestuursakkoord is in september 2019 uitgebracht.⁸ Daaruit blijkt dat er noodzaak is tot verbetering. Het OLB heeft per 1 november 2019 een Kwartiermaker Deelnemingen aangetrokken om dit proces tot eind 2021 de noodzakelijke impuls te geven.

⁶ Brief staatssecretaris van BZK aan Tweede Kamer d.d. 4 oktober 2019.

⁷ Het Bestuurscollege gaf hierop al op 7 oktober 2019 een eerste reactie.

⁸ Zie <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/09/18/rapport-naar-een-actief-aandeelhouderschap>.

De CD is verheugd over deze ontwikkeling en zal hierover in de loop van 2020 van gedachten wisselen met de Kwartiermaker. Het is in het belang van burgers en bedrijven dat deze NV's en stichtingen op basis van een professionele bedrijfsvoering integer, kostenefficiënt en klantgericht functioneren en dat de samenstelling van de Raad van Commissarissen daarop is ingericht.

4.5 Infrastructuur en huisvesting

Een goede infrastructuur is een belangrijke randvoorwaarde voor sociaal-economische ontwikkeling en draagt daarmee indirect ook bij aan het beperken van armoede. Knelpunten liggen zowel op Bonaire zelf (wegen, haven) als in de sfeer van connectiviteit (betrouwbaarheid en prijs vervoer van goederen en personen). Concrete wensen van de CD op dit vlak zijn:

- Fysieke scheiding van de haven voor het aan land komen van goederen (container- en bulktransport) en van personen (cruiseboten).⁹
- Aanleg containerhaven (en dus meer directe aanvoer in plaats van via Curaçao).
- Versnelde renovatie van resp. uitbreiding wegennet.
- Aanleg fiets- en wandelpaden binnen de bebouwde kommen en langs de verbindende doorgaande wegen.
- Aanpak parkeersituatie in het centrum.
- Ontwikkeling energie- en waterplan, op basis van de gewenste groei in de komende jaren (aanpassen capaciteit aan bevolking en bedrijfsactiviteiten).
- Haalbaarheidsstudie omschakelen van transport naar 100% elektrisch rijden.
- Scheiden infrastructuur voor internet en telefonie enerzijds en de bedrijfsactiviteit 'aanbieden van telefonie en internetdiensten' anderzijds.

Huisvesting raakt ook aan het domein van de CD, met name doordat de hoge kosten van wonen van invloed zijn op de mate waarin de lonen toereikend zijn voor de kosten van levensonderhoud. Een ander aspect is het belang van voldoende betaalbare huisvesting voor het arbeidspotentieel, ook voor werknemers die van buiten Bonaire komen.¹⁰ Maatregelen op het terrein van wonen (huisvesting) zijn onderdeel van het pakket van maatregelen in het kader van het ijkpunt bestaanszekerheid, waarvoor de primaire verantwoordelijkheid bij het Rijk ligt. De CD hamert op het belang van monitoring en toetsing van de voortgang en het effect van de maatregelen.

4.5 Toerisme

Tenslotte wordt nog specifiek ingegaan op de toeristische sector, omdat vrijwel alle bedrijven direct of indirect afhankelijk zijn van het aantal toeristen dat het eiland bezoekt c.q. diensten leveren aan bedrijven binnen de toeristische sector.

Ook op Bonaire kampt de toeristische sector (net als andere sectoren) met een krapte op de arbeidsmarkt, kwantitatief en kwalitatief. Lonen en secundaire arbeidsvoorwaarden liggen lager dan in Nederland en hierdoor verslechtert de relatieve positie van Bonaire. Lonen

⁹ Een mogelijk aandachtspunt is dat de haven nog steeds een OLB-dienst is, terwijl de luchthaven op afstand is gezet in een overheids-NV.

¹⁰ In november 2019 is de Verordening Huurcommissie en Huurprijzen Bonaire aangenomen.

kunnen omhoog worden gebracht, mits de kosten van het ondernemen omlaag worden gebracht.

Juist ook binnen deze sector is het proces rondom de tewerkstellingsvergunningen een belangrijke hindernis bij de bedrijfsvoering. Vaak moet immers worden teruggegrepen op personeel van buiten het eiland. Daarom moeten dergelijke vergunningen gemakkelijker worden afgegeven (zie par. 6.3).

De CD onderschrijft het belang van implementatie van het Strategisch Toeristisch Masterplan door BC en betrokken partijen. Ook (cruise)toerisme moet duurzaam van karakter zijn, dus kwalitatief in balans met natuur en cultuur (ecotoerisme)

Om rechtsgelijkheid c.q. eerlijke concurrentieverhoudingen tussen horeca-ondernemingen te bevorderen, is te overwegen om belastingen op bijzondere verdiensten (fooien) te laten vervallen (eventueel tot een bepaald maximum) en om een *one fee entry tax* of een percentage op de *roomrevenue* als toeristenbelasting in te voeren.

Op dit moment is er helaas weinig interesse om een toeristische opleiding te volgen. Gepleit wordt voor het instellen van een toeristisch opleiding op LBO- en MBO-niveau teneinde de vraag naar kwantitatief en kwalitatief personeel te kunnen beantwoorden. Belangrijk zijn daarbij goede praktijkruimten, faciliteiten en materialen. Om dit te bereiken kan er bijvoorbeeld samenwerking worden gezocht met een hotelschool in Nederland. Bonaire zou daarbij ook internationaal opleidingen kunnen aanbieden.

5 Armoedebelief en sociale zekerheid

SDG 1 (geen armoede) + 10 (ongelijkheid verminderen)

5.1 Armoedebelief en sociaal minimum

Het sociaal minimum voor een alleenstaande bedraagt thans \$945. Volgens het Bestuursprogramma heeft 40% van de Bonairiaanse samenleving een inkomen dat beneden het bestaansminimum ligt.

De CD acht dit zeer ernstig en heeft daarom al in haar Verklaring 2 van februari 2019 uitgesproken: *‘Een integraal beleid, gericht op armoedebestrijding, is van groot belang. De Centraal Dialoog voelt zich daarbij ten zeerste betrokken en zal dit graag verder bespreken, ook met de Rijksoverheid.’*

En in haar brief aan de staatssecretaris van SZW van 18 februari 2019 sprak zij uit:

‘Voor een sociaal en economisch sterk en duurzaam Bonaire is het ... van groot belang, dat voor alle bewoners een zodanig sociaal minimum geldt, dat daaruit de minimaal noodzakelijke kosten van levensonderhoud kunnen worden voldaan, zoals dat ook geldt voor het Europees deel van Nederland.’

In CD-Verklaring 4 van 18 april 2019 heeft zij opnieuw de wenselijkheid uitgesproken van een volwaardig sociaal minimum. Dit moet gelden voor iedereen op Bonaire, voor mensen met een onderstandsuitkering, ouderen maar ook werkende armen (*working poor*), van wie er velen meerdere baantjes hebben om het hoofd boven water te houden.

Net als in Europees Nederland, zou ook in Caribisch Nederland niemand in armoede moeten leven, zoals de allereerste SDG-doelstelling is.

5.2 ‘Ijkpuntnota’ staatssecretaris SZW, reactie CD en vervolgbrief staatssecretaris SZW aan Tweede Kamer (juni-september 2019)

De Eerste Kamer vroeg eind 2018 aan de staatssecretaris van SZW om nog voor de zomer van 2019 te komen met een gedegen voortgangsrapportage inzake het sociaal minimum op de BES-eilanden. De CD heeft in haar brief van 18 februari 2019 aan de staatssecretaris uitgesproken: *‘Gelet op de prioriteit die de CD geeft aan het thema sociaal minimum, wacht zij deze voortgangsrapportage met grote belangstelling af en zal zij deze te zijner tijd zeker agenderen.’*

De staatssecretaris kwam vervolgens in juni 2019 met deze rapportage, die al gauw de ‘ijkpuntnota’ ging heten. In deze voortgangsrapportage zijn ijkpunten voor het bestaansminimum vastgesteld. Deze bedragen liggen lager dan de bedragen die uit het onderzoek van Regioplan zijn gekomen en die de huidige minimale kosten voor levensonderhoud weergeven, omdat ze gebaseerd zijn op nog te nemen kosten reducerende maatregelen.

Deze nota heeft vervolgens brede steun gekregen in de Tweede Kamer, waarbij in een motie is gevraagd om stelselmatige voortgangsrapportages over de terugdringing van de diverse kosten en vaste lasten op de eilanden.

De CD heeft op 8 juli 2019 een schriftelijke reactie gegeven aan de staatssecretaris. De kern daarvan is, dat zij verheugd is over deze nota maar tegelijkertijd constateert dat er voor het overbruggen van de kloof tussen de gekozen ijkpunten en de werkelijke kosten van levensonderhoud nog flinke stappen nodig zijn. Van een daadwerkelijk sociaal minimum is daardoor in de praktijk nog geen sprake. De termijnen daarvoor dienen uiteraard zo kort mogelijk te zijn.

Ook spreekt zij uit graag betrokken te zijn bij de verdere implementatie van de nota in de komende jaren, waaraan in de nota ook expliciet gerefereerd wordt.¹¹

Vervolgens is de staatssecretaris, samen met haar collega van BZK, in de meergenoemde brief aan de Tweede Kamer van 13 september aanvullend ingegaan op een aantal aspecten. De CD citeert in dat verband de volgende belangrijke passages (p. 16-17):

‘Het ijkpunt voor het sociaal minimum is een doelstelling waar stap voor stap naar toe wordt gewerkt. Het is op dit moment helaas niet mogelijk om een exacte termijn vast te stellen waarbinnen de kostenverlagingen gerealiseerd zijn. Reden hiervoor is dat het terugbrengen van de kosten tot een redelijk niveau gepaard gaat met structurele wijzigingen. Bijvoorbeeld als het gaat om het verbeteren van de financiële toegankelijkheid van de kinderopvang en het terugbrengen van de kosten van wonen. Ook verschilt de termijn per kostenpost. (...)

Het kabinet heeft begrip voor de wens van zowel de eilanden als uw Kamer aan houvast en zal uw Kamer informeren over het tijdpad per kostenpost als daar meer zicht op is. De beoogde stapsgewijze verbetering is niet vrijblijvend. Met het ijkpunt voor het sociaal minimum committeert het kabinet zich aan het verlagen van de hoge kosten van levensonderhoud en het verbeteren van de inkomenspositie van inwoners van Caribisch Nederland. In combinatie met de bijbehorende maatregelen zoals aangekondigd in de voortgangsrapportage zet het kabinet daarmee deze kabinetsperiode al een aantal onomkeerbare stappen. Aan de Tweede Kamer is daarnaast toegezegd de ontwikkelingen nauwgezet te monitoren. De komende vijf jaar zal de Tweede Kamer jaarlijks worden geïnformeerd over de voortgang. Hierbij zal telkens worden gezien of en zo ja welke aanvullende stappen gezet moeten worden om de situatie voor inwoners in Caribisch Nederland te verbeteren.’

5.3 Overleg CD en staatssecretaris van SZW (3 oktober 2019) (II) en vervolg daarop

Op 3 oktober 2019 is van gedachten gewisseld over deze materie tussen de CD en de staatssecretaris van SZW, uitmondend in een gezamenlijke verklaring, zoals eerder vermeld. Daarin bevestigt de laatste *‘het belang van betrokkenheid van de CD bij de verdere implementatie van deze nota in de komende jaren’*.

In haar aansluitende brief aan de CD van 10 oktober spreekt zij nog eens uit om met de beleidsontwikkeling en implementatie van de ijkpuntnota verder te willen gaan *‘in overleg met de Centraal Dialoog’*. En zij voegt daar nog aan toe:

¹¹ De CD heeft ook met belangstelling kennisgenomen van de brief van de BC's van de BES-eilanden aan de staatssecretaris over haar nota d.d. 16 september 2019.

‘De beoogde stapsgewijze verbetering is niet vrijblijvend. Met het opnemen van bedragen in het ijkpunt die afwijken van de werkelijke kosten committeert het kabinet zich aan het verlagen van de hoge kosten voor het levensonderhoud’.

De CD spreekt haar volle vertrouwen uit in deze uitspraken en in het commitment van het kabinet. Zij begrijpt dat het thans nog niet mogelijk is om een exacte termijn voor de beoogde kostenverlagingen vast te stellen. Zij zal graag geïnformeerd te worden over het tijdpad, zodra daar meer zicht op is, alsmede over de voorziene jaarlijkse voortgangsrapportages. Zij benadrukt daarbij het belang dat alle relevante ministeries hun aandeel leveren in deze complexe operatie en zich daarop laten aanspreken. Zij wijst ook dit verband op het waar mogelijk verlagen van overheidstarieven, zoals voor water, elektra, internet en woninghuur (zie par. 4.3).

Vervolgens heeft de CD met belangstelling kennisgenomen van een op 11 december 2019 aan het parlement toegezonden voortgangsrapportage. In een brief van 17 januari 2020 aan de Eerste Kamer gaat de staatssecretaris van SZW in op een aantal vragen daarover. Daarin kondigt zij ook aan voor het zomerreces van 2020 met een nieuwe voortgangsrapportage te komen, waarin zal worden gezien *‘of en zo ja welke aanvullende stappen gezet moeten worden om de situatie verder te verbeteren’*.

De CD acht dit laatste van groot belang en zal graag later dit jaar opnieuw met de staatssecretaris van gedachten wisselen daarover aan de hand van deze voortgangsrapportage. De CD zal zo nodig voordien nog suggesties doen voor de inhoud ervan.

Het OLB zal intussen de armoede waar mogelijk proberen te bestrijden via incidentele, specifieke projecten en bijzondere onderstand. Dit laat overigens onverlet een verdere discussie over de taakverdeling van de uitvoering van de onderstand.

5.4 Uitkering volledig en langdurig arbeidsongeschikten

Volledig en duurzaam arbeidsongeschikten in de onderstand zijn per 1 januari 2020 op WML-niveau gekomen. De CD kan dit steunen (onverlet haar standpunt dat het WML boven het niveau van het sociaal minimum moet liggen, zie par. 6.1).

Daarnaast is er aanleiding om het wettelijke a.o.-criterium wellicht wat te verruimen en/of voor het (blijven) inzetten van specifieke subsidies voor gedeeltelijk arbeidsongeschikten, gelet op de realiteit van de Bonairiaanse arbeidsmarkt.

5.5 Kinderbijslag

De kinderbijslag is van groot belang voor veel gezinnen op Bonaire, zeker zij die rond de armoedegrens zitten. Het niveau is thans ongeveer gelijk aan dat voor de categorie 0-5 jaar in Europees Nederland. In Bonaire wordt begrijpelijk geen leeftijdsonderscheid gemaakt, gelet op de uitvoeringsproblematiek.

Er is in de nabije toekomst wat de CD betreft nog zeker ruimte voor verdere verhoging, richting de ‘middencategorie’ 6-12 jaar in Europees Nederland.

Daarnaast vraagt de CD aandacht voor de mogelijkheid van dubbele kinderbijslag voor (ernstig) gehandicapte kinderen, naar analogie van de regeling in de Europees Nederlandse kinderbijslagwetgeving.

5.6 AOV

De AOV is vergelijkbaar met de AOW in Europees Nederland.¹² De uitkering bedraagt per 1 januari 2020 \$684 per persoon. Dit is dus aanzienlijk minder dan het sociaal minimum van \$945. Daarom is per 1 januari 2020 voor alleenstaande AOV-gerechtigden een toeslag via de onderstand gegeven, waarvan het specifieke bedrag afhankelijk is van de woon- en leefsituatie.

De CD juicht dit toe maar dat neemt niet weg dat vele ouderen op Bonaire in armoede leven, zoals een recent rapport van de Ombudsman nog eens duidelijk maakte. Zo spoedig mogelijke structurele verhoging van de AOV naar het niveau van het sociaal minimum is dan ook geboden. De ruimte daarvoor is op zichzelf groter dan voor het sociaal minimum, omdat voor gepensioneerden uiteraard niet het beginsel van 'werk moet lonen' in acht hoeft te worden genomen. Daarmee zou deze maatregel relatief eenvoudig te realiseren moeten zijn.

De CD heeft op 11 december een brief van USIBO ontvangen, waarin aandacht wordt gevraagd voor enkele knelpunten bij de toepassing van de genoemde toeslagregeling voor alleenstaande AOV-gerechtigden. Afgesproken is dat SZW dit verder zal bestuderen en daarop nog zal terugkomen.

¹² De ingangsvleeftijd is nog 64 jaar maar wordt in 2020/2021 verhoogd naar 65 jaar. In Europees Nederland is de ingangsdatum van de AOW 66 jaar en 3 maanden en op termijn 67 jaar of meer. Het maandbedrag is voor een alleenstaande netto ca 1150 euro, voor samenwonenden ca 1600 euro. In tegenstelling tot de AOW kent de AOV nog een toeslag voor de nog niet AOV-gerechtigde partner.

6 Arbeidsmarkt

6.1 WML ('werk moet lonen')

Het WML is per 1 januari 2019 verhoogd met 5%, waarbij tegelijk de werkgeverspremies structureel met 5% verlaagd zijn. Dit betekende voor ondernemingen en instellingen technisch een (extra) loonruimte van rond 4%. Deze is in sommige gevallen doorgegeven aan werknemers, in andere gevallen niet.

Dit is ook een zaak van ondernemingen en sociale partners. De CD memoreert in dit verband zijn Verklaring 2: *'Werkgevers spreken uit dat zij de als gevolg van de premiedaling ontstane 'loonruimte' willen aanwenden op een per onderneming te bepalen wijze, indien en voor zover dit bedrijfseconomisch verantwoord is.'*

Het WML is per 1 januari 2020, inclusief inflatiecorrectie, met 6,2% verhoogd en bedraagt daarmee \$951 per maand. Gegeven de hoogte van de belastingvrije som is het WML-bedrag daarmee een netto-bedrag, dat vrijwel op het niveau van het sociaal minimum voor een alleenstaande ligt. In Europees Nederland is het WML overigens gebaseerd op het sociaal minimum van een echtpaar.

Het uitgangspunt van 'werk moet lonen' is van groot belang voor de arbeidsmarkt c.q. om mensen te motiveren om aan de slag te gaan en wordt daarom ook door alle CD-partijen onderschreven, net als door de staatssecretaris in haar 'ijkpuntnota' en haar latere brief aan de Tweede Kamer van 13 september, waaruit dit citaat (p. 17): *'Het verschil tussen de onderstand en het WML is bepalend voor de prikkel om te werken. Een substantiële verhoging van de onderstand los van een verhoging van het WML zorgt voor een verminderde prikkel om te werken en zet de balans tussen rechten en plichten onder druk.'*

Verdere verhoging van het WML in de toekomst zal deze werkprikkel versterken maar tegelijkertijd kunnen negatieve effecten optreden op de arbeidsvraag, de regionale concurrentiepositie van het eiland en de draagkracht van de economie.

Twee vertegenwoordigers van de CD hebben zitting in een klankbordgroep van een door SZW geëntameerd onafhankelijk onderzoek naar de ruimte bij de werkgevers voor verdere stijging van het WML in de toekomst. Afronding van dit onderzoek is voorzien voor april 2020. De CD wacht de resultaten daarvan met grote belangstelling af en zal daar zeker op reageren, vanuit het uitgangspunt dat verdere verhoging van het WML in de toekomst wenselijk is – waardoor ook ruimte ontstaat voor verhoging van het sociaal minimum –, mits dit verantwoord is qua werkgelegenheid en dit ingebed is in een bredere aanpak, waarbij de werkgeverslasten per saldo zich verantwoord ontwikkelen.

Het is daarbij een goede zaak als de belastingvrije som op of net boven het WML blijft liggen.

Overigens blijkt uit CBS- gegevens uit 2017, dat van de bijna 10.000 werkenden op Bonaire er bijna 90% boven het WML zit, hoeveel is echter niet bekend.

6.2 Aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt

SDG 4 (kwaliteitsonderwijs)

Het beroepsonderwijs is een belangrijke leverancier van vakmensen voor de arbeidsmarkt. Maar de school staat vaak nog te ver af van de gemeenschap. Het middelbaar beroepsonderwijs (MBO) sluit echter nog onvoldoende aan op de vraag op de arbeidsmarkt. Dit zien we onder andere terug in tekort-sectoren als toerisme, horeca, bouw. Ook de overheid en de sector zorg en welzijn kampen met tekorten aan goed opgeleid personeel. De CD benadrukt het belang dat de bij deze problematiek betrokken partijen (incl. schoolbesturen) gerichte opleidingsleerplannen op LBO- en MBO-niveau opstellen, opdat in een bepaald tijdspanne aan de behoeftes voldaan kan worden. Daarbij zijn ook goede en aantrekkelijke trainingsmogelijkheden om het niveau van de service in het algemeen naar een hoger niveau te brengen, van belang.

De CD heeft tenslotte met instemming kennisgenomen van hoofdstuk 2 van het Bestuursprogramma over het belang van goede vorming, waarbij het concept leven lang leren centraal staat.

6.3 Arbeidsbemiddeling en tewerkstellingsvergunningen

De opening van een jobcentrum is een van de actiepunten uit het Bestuursakkoord. Dit is een loket waar diensten voor werkzoekenden en werkgevers samenkomen, waarbij in de dienstverlening de klant centraal staat.

De CD steunt de in het Bestuursakkoord uitgesproken intentie om de samenwerking die nu tussen het OLB en de RCN-unit SZW is ontstaan, gefaseerd uit te breiden naar andere partners op het vlak van onderwijs en arbeidsmarkt.

Zij acht het van groot belang dat:

- goed inzicht wordt gekregen in de omvang van de groep moeilijk resp. gemakkelijk bemiddelbaren in het bestand
- het jobcentrum gaat functioneren als een arbeidsbemiddelingsinstantie, die gebruikt kan worden door en voor werkgevers en werkzoekenden op alle niveaus

Op voorhand is echter duidelijk, dat kwalitatieve en kwantitatieve mismatches zin een beroep op arbeidskrachten van buiten het eiland onvermijdelijk maken. Afhankelijk van het land van herkomst is een tewerkstellingsvergunning (twv) nodig. In de praktijk is het aantal werknemers waarvoor een twv wordt afgegeven, op jaarbasis substantieel.

Een herziening van het toelatingsbeleid is urgent te noemen. De CD bepleit een evenwichtige en tegelijkertijd soepele benadering met aandacht voor enerzijds het belang van kansen voor lokale arbeidskrachten en anderzijds tijdige vervulling van vacatures uit oogpunt van ondernemingsbelang.

Daarbij onderkent de CD, dat het op grote schaal voortdurend toelaten van arbeidskrachten van buiten Bonaire, consequenties heeft voor de samenleving.

In het licht van het voorgaande hebben driepartijen in de CD (USIBO, ROW, KvK) in november 2019 een notitie met beleidsaanbevelingen opgesteld over arbeidsbemiddeling en

tewerkstellingsvergunningen in samenhang. De CD heeft ook kennisgenomen van het zogenaamde Saba-model, waarover de staatsecretaris van SZW overeenstemming heeft bereikt met het Openbaar Lichaam Saba.¹³

De CD beraadt zich naar aanleiding daarvan op het op korte termijn voor Bonaire vaststellen van een lijst van beroepsgroepen waarvoor de termijn van vacaturemelding op nul kan worden gesteld. Tevens beraadt de CD zich onder meer op de mogelijkheid van het invoeren van circulaire arbeid.

6.5 Kinderopvang

De voor- en naschoolse kinderopvang moeten voor alle kinderen financieel toegankelijk zijn. Het kabinet heeft aangekondigd dat er vanaf 2020 jaarlijks circa 10 miljoen euro beschikbaar voor de kinderopvang in Caribisch Nederland. Met het geld kunnen de kosten die ouders betalen voor de opvang fors naar beneden en komt er meer ruimte voor het opleiden en bijscholen van werknemers in de kinderopvang.

In het Bestuursprogramma is ingezet op een integrale basisvoorziening kinderopvang in het kader van het programma Best4Kids.

De CD steunt deze beleidsrichting van harte, omdat kinderopvang van groot belang is om participatie in de samenleving en aan de arbeid mogelijk te maken voor iedereen. Zij heeft ook begrepen dat een wetsontwerp inzake kinderopvang in voorbereiding is en dat de CD hierover om advies zal worden gevraagd. Uiteraard zal zij graag advies uitbrengen hierover, gelet op het belang van dit onderwerp.

6.6 Werkloosheidsvoorziening

In Europees Nederland bestaat een loongerelateerde WW-uitkering (thans eerste twee maanden 80%, daarna 70%) bij werkloosheid voor een bepaalde periode, afhankelijk van het aantal gewerkte jaren (thans maximaal 2 jaar), mits men ook aan bepaalde referte-eisen voldoet. Het is een zgn. werknemersverzekering, betaald uit premies van werkgevers en/of werknemers.

Daarnaast is er een tijdelijke Wet inkomensvoorziening oudere werklozen (IOW), die werkloze werknemers – in het verlengde van de WW - een minimumuitkering verschafft ter hoogte van 70% van het WML. Deze wet geldt tot 2024.

Volgens de Cessantiawet BES geldt op Bonaire een werkloosheidsuitkering van bijzondere aard, namelijk een eenmalige uitkering bij onvrijwillig ontslag. De vraag is of enigerlei meeromvattende specifieke werkloosheidsuitkering of -voorziening wenselijk en mogelijk is voor Bonaire c.q. de BES-eilanden.

De CD heeft hierover nog geen standpunt maar wil zich hierover verder bezinnen in de loop van 2020. Daarbij wordt voorlopig gedacht aan een voorziening uit algemene middelen van een beperkt aantal maanden (zonder partnertoets) om de gevolgen van inkomensverlies te dempen.

¹³ Zie brief van de staatsecretaris van SZW aan de Tweede Kamer d.d. 31 januari 2020.

7 Arbobeleid en beperken ziekteverzuim

7.1 Arbobeleid

De CD onderschrijft het belang van gezond en veilig werken en van een wettelijk speelveld dat daartoe de nodige kaders en randvoorwaarden schept. De kabinetsinzet om te werken aan verbetering van de arbeidsomstandigheden, wordt in de kern gesteund.

De CD is wel alert op de consequenties van nieuwe of te wijzigen regelgeving op werkgevers en werknemers, het moet voor hen behapbaar zijn. Hierbij kan een toename van werkgeverslasten – en dus financiële consequenties – in het geding zijn. Het kan dus redelijk zijn dat de overheid een bijdrage levert in de vorm van ondersteuning bij de implementatie, deskundigheidsbevordering of waar nodig zelfs subsidie verleent, zoals voor investeringen die bijdragen aan gezond en veilig werken.

De CD heeft al eind 2018 een positief advies uitgebracht over voorstellen van SZW voor aanpassing van regels in het Arbeidsveiligheidsbesluit ten aanzien van asbest, fysieke belasting en duikarbeid. In het verlengde daarvan is begin 2019 geadviseerd over een implementatieplan in verband met dat Arbeidsveiligheidsbesluit. De CD is ook betrokken bij de uitvoering van dit implementatieplan c.q. het ontwikkelen van arboconvenanten. En tenslotte is dezer dagen het gevraagde advies over een modernisering van de Arbeidsomstandighedenwet CN uitgebracht.

Een specifiek punt is nog de rol van de huisartsen bij de ziekmelding van werknemers voor de ZV BES. Deze zal op termijn worden beëindigd. De beweging naar een online portaal wordt op zichzelf door de CD gesteund. De besparing die dit de overheid per saldo oplevert, zou moeten worden aangewend voor financiering van inspanningen gericht op het terugdringen van ziekteverzuim.

7.2 Beperking ziekteverzuim en gezondheidsbeleid

SDG 3 Goede gezondheid en welzijn

Beperking ziekteverzuim

Het huidige stelsel scoort onvoldoende op het bevorderen van re-integratie en voorkomen van ziekteverzuim. De CD acht een zo laag mogelijk ziekteverzuim van belang voor alle partijen. Daartoe zullen de prikkels voor werkgever en werknemer evenwichtig moeten worden verdeeld, zowel wat betreft de vormgeving van het loon(kosten)aspect als de reïntegratievoorschriften en de ontslagmogelijkheden.

De staatssecretaris van SZW heeft op 10 oktober 2019 een adviesaanvraag ingediend met het verzoek om voor 1 maart 2020 te adviseren.

De CD verwijst hiervoor verder naar zijn inmiddels uitgebrachte advies.

Gezondheidsbeleid

De CD onderschrijft het voornemen van het Bestuurscollege om te komen tot een 'sportagenda', die van groot belang kan zijn voor bestrijding van ziekteverzuim en breder voor een betere gezondheid van én meer sociaal contact tussen de inwoners van Bonaire.¹⁴ In aanvulling daarop verwijst zij ook naar de noodzaak tot verbetering van de aanvoer en kosten voor verse levensmiddelen (met name groente en fruit). Naast beweging is de ruime beschikbaarheid en betaalbaarheid van gezonde voeding een belangrijke factor in het voorkomen van obesitas en diabetes, welke beide een groot gezondheidsprobleem zijn op Bonaire.

Ook werkgevers kunnen een rol spelen bij het stimuleren van hun werknemers tot een gezonde leefstijl. Ter ondersteuning daarvan kan wellicht gedacht worden aan het (loon)belastingvrij maken van een abonnement voor de sportschool.

¹⁴ Zie par. 1.2.1 Bestuursprogramma.

8 Arbeidsrecht

8.1 Vakantie- en verlofregelingen

Het wettelijke stelsel is vastgelegd in het Burgerlijk Wetboek BES. De minimumvakantie bedraagt 15 dagen (ook bij een 6-daagse werkweek), er is een volledig doorbetaald zwangerschaps- en bevallingsverlof van 16 weken en tenslotte een kort verzuimverlof bij bevalling van de echtgenote, het vervullen van het kiesrecht en bij overlijden van huisgenoten of bloed- en aanverwanten ('bijzondere omstandigheden').

Voor ambtenaren zijn het ambtenarenrecht (en de eigen cao) van toepassing.

Vakantie en specifieke verlofvormen dienen ertoe om werknemers voldoende jaarlijkse rustmogelijkheden te geven en om de combinatie van arbeid en zorg voor vrouwen én mannen te faciliteren.

Het wettelijk vakantie- en verlofstelsel moet passen bij het brede sociaal-economische beleid. Daarbij vormen ook de kostenconsequenties voor bedrijven een specifiek toetspunt.

De staatssecretaris van SZW heeft op 10 oktober 2019 een adviesaanvraag aan de CD gezonden (met als adviesdatum uiterlijk 1 maart 2020) om daarmee *'toe te werken naar een adequaat verlofstelsel in Caribisch Nederland.'* Het bevat o.a. concrete voorstellen voor calamiteitenverlof, begeleidingsverlof bij medische uitzending, meerlingenverlof en een zgn. couveuseregeling.

De CD verwijst hiervoor verder naar zijn op 24 januari 2020 uitgebrachte advies.

8.2 Feestdagenregeling

Voor de private sector in Caribisch Nederland is een aantal dagen wettelijk aangewezen als feestdagen, in totaal 12. Dit houdt in, dat indien op deze dagen gewerkt wordt, gelet op de aard van de werkzaamheden, dit aangemerkt wordt als overwerk en de werkgever een bepaalde wettelijke toeslag daarvoor verschuldigd is aan de werknemer.

Vanaf 2020 geldt de Dia di Rincon als wettelijke feestdag, in ruil voor de Carnavalsmaandag. De CD heeft deze ruil ondersteund in CD-Verklaring 3 d.d. 18 april 2019. Zij acht het daarbij vanzelfsprekend dat werknemers die Carnavalsmaandag willen vieren, daartoe in de gelegenheid worden gesteld in de vorm van opname van een (halve) vrije dag.

De CD vertrouwt erop, dat op deze wijze voor iedereen die dat wil, zowel de Dia di Rincon als de Carnavalsmaandag gevierd kunnen worden, zoals gelukkig thans al in praktijk doorgaans het geval is.

Europees Nederland kent geen *wettelijke* feestdagenregeling, het is van oudsher een gebruikelijk element in (collectieve) arbeidsovereenkomsten (in totaal gaat het daarbij doorgaans om 10 of 11 feestdagen). Het is op zichzelf denkbaar dit ook zo in Caribisch Nederland te gaan regelen. Gelet op het feit dat het bereik van cao's aanzienlijk minder groot is dan in Europees Nederland, zou dit (kunnen) leiden tot een duidelijke overgangsproblematiek. De CD acht het om die reden verstandig om het bestaande wettelijke feestdagenstelsel voor Caribisch Nederland vooralsnog te handhaven.

8.3 Overige onderdelen arbeidswetgeving

Het arbeidsrecht bevat natuurlijk veel meer onderdelen dan de vakantie- en verlofregelingen, zoals de wijze waarop een arbeidsovereenkomst moet worden aangegaan, de proeftijd, de mogelijkheden van tijdelijke contracten en het ontslagrecht.

De CD neemt zich voor om dit jaar verder te kijken naar knelpunten en moderniseringsmogelijkheden, op basis van een aan SZW te vragen analyse van de verschillen tussen de arbeids(tijden)wetgeving in Europees en Caribisch Nederland. Vooruitlopend daarop zal zij binnenkort al advies uitbrengen over enkele onderwerpen.

8.4 Aanvullende pensioenregelingen

Voor de Overheid geldt dat er van oudsher bovenop de AOV een verplichte aanvullende pensioenregeling voor alle ambtenaren bestaat. In de private sector is dat echter slechts het geval in een beperkt aantal ondernemingen, bedrijfstakgewijze regelingen bestaan niet. Daarom is de vraag opgekomen of niet voor de hele private sector een wettelijk verplichte aanvullende pensioenregeling zou moeten worden opgelegd, zoals bijvoorbeeld op Aruba het geval is.

Europees Nederland kent van oudsher een grootschalig stelsel van vrijwillige bedrijfstaksgewijze aanvullende pensioenregelingen, die door de overheid op verzoek verplicht worden opgelegd aan alle ondernemingen in de betreffende bedrijfstak, ook al zijn die niet aangesloten bij de betreffende ondernemersorganisatie.

In strikte zin bestaat dus in Europees Nederland geen wettelijke pensioenplicht, er zijn ook ondernemingen, waar geen pensioenregeling bestaat. Om die reden heeft het ministerie van SZW op 5 september 2019 een technische vraag ter zake aan de CD als volgt beantwoord:

‘Wij kunnen ons voor Caribisch Nederland een wettelijke verplichting moeilijk voorstellen. Het is aan sociale partners en ondernemingen om afspraken te maken over het aanvullend pensioen. Ook de keuze voor een pensioenuitvoerder is aan hen.’

Aanvullend pensioenregelingen dragen bij aan een leefbaar inkomen na de pensioendatum. Daarbij kunnen deze naarmate de AOV-uitkering hoger komt te liggen, uiteraard beperkter van omvang zijn.

Partijen in de CD zijn het er over eens dat deze in de private sector alleen maar financierbaar zijn in de vorm van een beschikbaar premiesysteem.

De vraag is of dit gerealiseerd moet worden door een wettelijke aanvullende pensioenplicht voor de BES-eilanden of door middel van de verdere ontwikkeling op vrijwillige basis van de verzekeringsmarkt voor leven-producten, die ook kunnen worden aangeboden aan ondernemers, die immers veelal ook geen pensioenregeling hebben.

De CD onderkent dat een wettelijk verplichte regeling voor aanvullende pensioenen complex is, aangezien een dergelijke wettelijke pensioenplicht ook in Europees Nederland niet bestaat en verplichtstelling van bedrijfstakpensioenregelingen thans evenmin een optie is, omdat deze op Bonaire niet bestaan.

Een optie die in ieder geval verder verkend kan worden is het openstellen van de markt voor leven-producten door aanbieders uit Europees Nederland.

De CD neemt zich voor over een en ander verder te spreken in de loop van 2020. Er is overigens hoe dan ook alle aanleiding thans in ieder geval in te zetten op het tot stand brengen van een redelijke AOV, zoals ook het doel van de staatssecretaris van SZW is in haar ijkpuntnota.

9 Evaluatie

Dit akkoord loopt tot 2023, het jaar waarin de zittingsperiode van dit Bestuurscollege verstrijkt. In verband daarmee zal de CD dit GBK in het laatste kwartaal van 2022 evalueren c.q. bezien welk vervolg daaraan moet worden gegeven.

Het is ook van belang om tussentijds de voortgang van het akkoord goed te volgen en zo nodig bij te sturen of aan te vullen. Daarom zal de deze voortgang in de CD tussentijds geëvalueerd worden in het laatste kwartaal van 2020 en 2021.

De CD is ervan overtuigd, dat met dit brede meerjarige akkoord een belangrijke bijdrage wordt geleverd aan de consensus over een consistent beleid, dat ten bate komt aan alle burgers, gezinnen, bedrijven en instellingen op Bonaire.

Bijlage 1**Samenstelling Centraal Dialoog (per 17 februari 2020)**Voorzitter q.q

Edison Rijna, gezaghebber

Vice-voorzitter

Jan-Willem van den Braak

Secretaris

Johan Breure

OLB

Nina den Heyer

Elvis Tjin Asjoe

USIBO

Mavis Abrahams

Norwin Willem

Gerold Bernabela

Robert Sances

BBE, BONHATA en BHG samenwerkend in Raad Overleg Werkgevers (ROW)

BBE

Eddy Carillo

Anja Romeijnders

BONHATA

Debby Rauwers

David Rietveld

BHG

Muys Cieremans

Paul Coolen

Kamer van Koophandel

Huub Groot

Vaste adviseur

Eric Brakke (RCN-SZW)

Bijlage 2

Gezamenlijke Verklaring staatssecretaris SZW en CD (3 oktober 2019)

Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

**GEZAMENLIJKE VERKLARING
INZAKE
BETEKENIS CENTRAAL DIALOOG BONAIRE**

I.

Op 15 november 2018 is de Centraal Dialoog Bonaire (CD) opgericht op initiatief van de gezamenlijke werkgevers- en werknemersorganisaties, de Kamer van Koophandel en het Openbaar Lichaam Bonaire. Dit met inhoudelijke en materiële steun van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Het karakter en het doel van de Centraal Dialoog zijn in artikel 2 van het Reglement als volgt omschreven:

1. De C.D. is een orgaan van overleg tussen lokale overheid, sociale partners en Kamer van Koophandel met als doel om door consensus bij te dragen aan een sociaal, economisch en ecologisch duurzaam Bonaire. Over de inhoud van geagendeerde onderwerpen wordt niet gestemd. Het overleg kan uitmonden in een schriftelijk document, zoals een verklaring of convenant.
2. De C.D. kan daarnaast gevraagd en ongevraagd advies uitbrengen aan de Rijksoverheid over onderwerpen in relatie tot het vorige lid. Daarbij wordt zoveel mogelijk gestreefd naar consensus. Bij verdeeldheid op een of meer onderdelen wordt per (groep van) organisatie(s) het advies aangegeven.
3. De C.D. kan niet in de plaats treden van de eigen (bestuurlijke) verantwoordelijkheden van ieder der partijen of van de Rijksoverheid.
4. De beraadslagingen in de C.D. zijn vertrouwelijk. Resultaten daarvan worden in onderling overleg naar buiten gebracht.

De CD is zijn werkzaamheden feitelijk eind januari 2019 begonnen. Sindsdien hebben er zes vergaderingen plaatsgevonden, zijn er vijf gezamenlijke Verklaringen vastgesteld, is een advies aan het ministerie van SZW uitgebracht en zijn er enkele adviesaanvragen en 'eigen' onderwerpen in behandeling. De CD maakt zijn werk transparant voor alle geïnteresseerden op www.centraaldialoogbonaire.com.

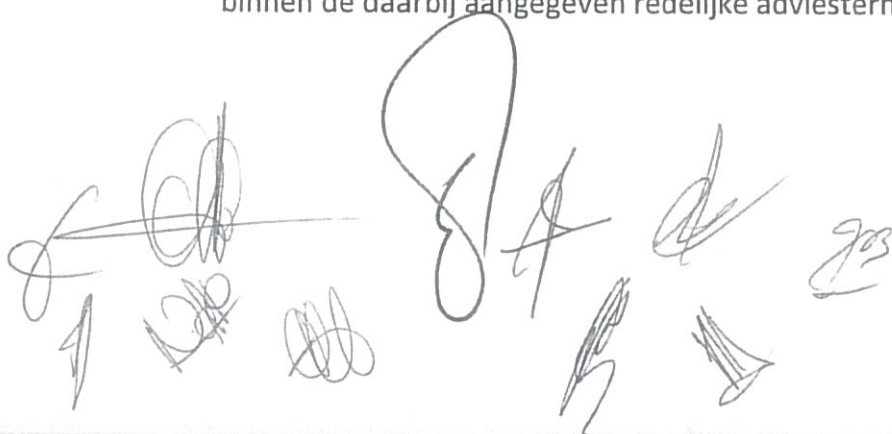
II.

Op 2 en 3 oktober 2019 heeft de staatsecretaris van SZW gesprekken gevoerd met alle CD-partijen, waarna een uitvoerige en open gedachtenwisseling heeft plaatsgevonden in de CD zelf.

Zowel de staatssecretaris als de CD-partijen menen dat dit heeft bijgedragen aan wederzijds vertrouwen en aan de mogelijkheden van gezamenlijk te ontwikkelen sociaal-economisch beleid, in de geest van de doelstelling van de CD. Dit uiteraard met respectering van ieders verantwoordelijkheden.

Op basis daarvan hebben zij de volgende intentie-afspraken geformuleerd:

1. De staatssecretaris en de CD-partijen bevestigen het belang van de CD voor een gezamenlijk gedragen structureel beleid ten bate van alle burgers, bedrijven en instellingen op Bonaire. Zij spreken daarbij vertrouwen uit in elkaars intenties en inzet met het oog daarop.
2. Zij achten het in dat verband van belang elkaar periodiek te kunnen (aan)spreken. Daarom zal de staatssecretaris van SZW zich inzetten om (tenminste) eens per twee jaar een algemeen 'consultatief overleg' te voeren met de CD. Eenmaal per jaar overlegt de CD met SZW op hoogambtelijk niveau. De vice-voorzitter zal de staatssecretaris direct informeren over alle beleidsrelevante ontwikkelingen in en rondom de CD. Zij zullen daarnaast eenmaal per jaar een algemeen gesprek hebben hierover.
3. De staatssecretaris zal belangrijke beleidsvoornemens van SZW ten aanzien van Caribisch Nederland ter advisering voorleggen aan de CD, voor zover die raken aan de missie van de CD, en zegt toe haar collega-bewindspersonen te vragen ter zake van met name voorstellen die betrekking hebben op de kosten van levensonderhoud en de 'cost of doing business' dienovereenkomstig te handelen. De CD zegt toe om binnen de daarbij aangegeven redelijke adviestermin te adviseren.

The bottom of the page features several handwritten signatures and initials in dark ink. On the left, there are three distinct signatures. In the center, a large, stylized signature is prominent, followed by several smaller initials. To the right, there are more initials and a signature that appears to end in '203'.

4. De staatssecretaris onderschrijft de belangrijke betekenis van een zo mogelijk nog dit jaar in de CD te bereiken breed sociaal-economisch akkoord voor Bonaire, waartoe CD-partijen zich zullen inzetten, zoals neergelegd in CD-Verklaring 5 d.d. 4 juli 2019.
5. De staatssecretaris heeft kennisgenomen van de brief van CD-partijen d.d. 8 juli 2019 over haar 'ijkpuntennota'. Zij bevestigt het ook in die nota onderschreven belang van betrokkenheid van de CD bij de verdere implementatie van deze nota in de komende jaren.

Ondertekend te Kralendijk, 3 oktober 2019

Tamara van Ark
staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

namens de Centraal Dialoog Bonaire,

voorzitter:

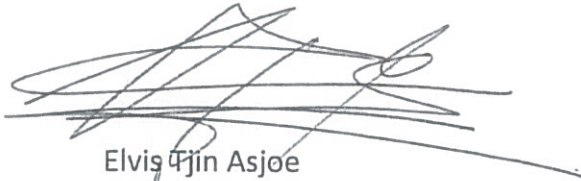
Edison Rijna (gezaghebber)

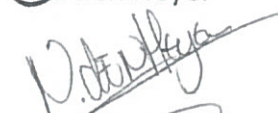
vice-voorzitter:

Jan-Willem van den Braak

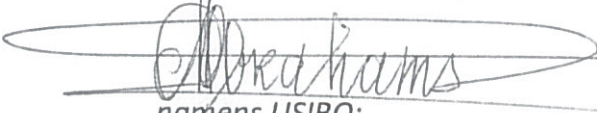

namens OJB:

Nina den Heyer

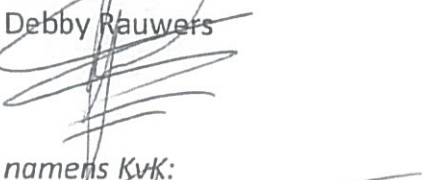

Elvis Tjin Asjoe

namens BONHATA:

Debby Rauwers

namens USIBO:

Mavis Abrahams

namens Kvk:

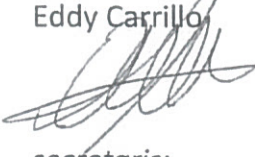
Huub Groot

namens BBE:

Eddy Carrillo

namens BHG:

Paul Coolen

secretaris:

Johan Breure